

James Joyce

Visat núm. 3

(abril 2007)

per Joaquim Mallfrè

James Joyce (1882-1941) va néixer a Rathmines, un barri de Dublín, en el si d'una família nombrosa. L'ambient familiar i els repetits canvis de casa, van familiaritzar-lo amb un llenguatge popular de gran riquesa, i la formació escolàstica dels jesuïtes va sistematitzar-ne el coneixement. Va anar a estudiar a París i en va tornar quan va morir la seva mare. A Dublín, el 1904, va conèixer Nora Barnacle i la va convèncer de fugir amb ell al continent, on passaria la resta de la seva vida, amb només dues breus escapades a la capital irlandesa. Van tenir dos fills: Giorgio i Lucia.

Zuric, Pola, Trieste, Roma, París, són les ciutats del seu periple europeu, on Joyce va viure precàriament de les classes d'anglès, d'articles, traduccions i conferències, de la publicació d'algunes obres o amb ajudes diverses. Va ser operat repetidament de la vista des de 1917. Els seus projectes i primeres publicacions van despertar l'atenció del món cultural del moment, i Ezra Pound, Valéry Larbaud, Harriet Weaver, Silvia Beach i la Royal Literary Fund a través de Yeats van donar-li suport literari i econòmic. La Primera Guerra Mundial el va obligar a sortir d'Itàlia i la Segona va fer que es traslladés a Zuric, on va morir d'una úlcera duodenal.

Joyce va escriure poesia, teatre i narrativa, però és en aquesta última on va adquirir el màxim prestigi literari. Va reunir els poemes en tres reculls: *Chamber music* (1907), *Pomes pennyeach* (1927) i *Collected poems* (1936). *Exiles (Exiliats)*: 1918) és la seva única obra de teatre, d'inspiració autobiogràfica i ressonàncies ibsenianes. Va escriure una primera obreta en prosa, *Giacomo Joyce* el 1914, publicada pòstumament, però són quatre obres narratives les que el converteixen en un gegant de la literatura del segle XX. El recull de contes *Dubliners (Dublinesos)*: 1914) ens ofereix una sèrie de retrats de personatges de la vida de Dublín, ciutat que no deixarà de ser present a les obres següents. *A Portrait of the Artist as a Young Man (Retrat de l'artista adolescent)*: 1916), és una novel·la d'iniciació i aprenentatge, on el protagonista explica la seva vida escolar i adolescent fins que rebutja els valors tradicionals: pàtria, família, religió, per convertir-los en material literari i afirmar-se en la seva vocació d'escriptor. *Ulysses (Ulisses)*: 1922), amb un esquema vagament homèric, reprèn el personatge de l'obra anterior, sense estímuls que el retinguin a Dublín, però desplaça l'atenció a Leopold Bloom, jueu irlandès amb les seves petites aventures quotidianes: la infidelitat de la dona, la trobada amb amics, l'antisemitisme del moment; un dia banal es converteix en resum de tota vida i de tota èpica. *Finnegans Wake* (1939) és la novel·la més complexa de Joyce on la mínima anècdota d'un taverner amb tres fills dona pas a l'onirisme d'una nit, on el fantàstic es barreja amb la realitat, amb un repàs a la història d'Irlanda o a les mil possibilitats de l'idioma —i no sols de l'anglès—, que creen una polifonia irrepètible.

Recepció a Catalunya

Des de l'interès per les avantguardes i altres innovacions literàries, Joyce va cridar l'atenció dels escriptors catalans ben aviat i no ha deixat de tenir lectors fidels. Ja al 1926, M-R. [Millàs Raurell] va traduir «Eveline» a *D'Ací i d'Allà*, on Josep Pius i Lluís va publicar «Un nuvolet» el 1930, any en què

Lluís Montanyà, un dels firmants del Manifest Groc, saludava amb entusiasme l'obra de l'irlandès, des de les pàgines de la revista de Vilafranca del Penedès, *Hèlix*. Al mateix número hi ha un fragment traduït del capítol 7 d'*Ulisses*, signat M. R. (degut al sacerdot Manuel Trens).

Josep Sol va estudiar i traduir parts de *Chamber Music* i de *Dubliners* a *La Rosa dels Vents* (maig de 1936), on anuncia nous projectes de traducció de Joyce. Al número de 24 de desembre de *Mirador* assenyala la importància d'*A Portrait of the Artist as a Young Man* per a la comprensió de l'*Ulysses*. També en els seus contes, s'hi detecta l'empremta de Joyce. Josep Pla comenta Joyce repetidament al llarg de la seva obra i en tradueix dos fragments a *Notes del capvesprol*. I Marià Manent, en una data tan primerenca com el 1934, quan *Finnegans Wake* encara no havia estat publicada, ja dona notícia del projecte a les seves *Notes sobre literatura estrangera*. La influència joyceana és inequívocament present a *Víctor o La rosa dels vents* d'Agustí Esclasans, a *Fanny* de Carles Soldevila i a la novel·la *El món de Joan Ferrer* de C. A. Jordana.

Ja en l'àmbit de la represa després de la Guerra Civil, Manuel de Pedrolo, Maria Aurèlia Capmany, Mercè Rodoreda i Blai Bonet o, més tard, Terenci Moix, Biel Mesquida, J. M. Sontag, Víctor Mora, Josep Albanell, Oriol Pi de Cabanyes, Robert Saladrígues, Ferran Cremades, Quim Soler, Joan Francesc Mira, entre d'altres, reben la influència més o menys permanent de Joyce en algunes obres seves i, alguns d'ells, en projecten traduccions, que, per les dificultats del moment no acabaven de ser viables.

La primera traducció d'una obra completa de Joyce al català és el *Retrat de l'artista adolescent*, de Maria Teresa Vernet (1967). El 1981 va aparèixer *Ulisses*, traduït per Joaquim Mallafrè, que també ha traduït *Dublinesos* i *Giacomo Joyce* (a part d'un brevíssim fragment de *Finnegans Wake*, obra de la qual ens han ofert també un breu tast Josep-Miquel Sobré i Oriol Izquierdo). Joan Soler i Amigó va publicar la seva traducció d'*Exiliats* el 1989. Tomàs Garcés, Marià Villangómez i Francesc Parcerisas han traduït alguns poemes de Joyce. El 1995, el CCCB va organitzar una magnífica exposició, «El Dublín de James Joyce», que va ajudar a fer més visible l'autor.